

הלכות קריאת שמע נח"מ

ובל זה בקריאת שמע בלכרה אבל כרבותיה לדברי הכל אי אפשר לאמון אלא בזמנ^ק
 (כי היאך יאמר יוצר אור בערב ואשר בדברו מעריב ערבים בבקר^ק וכרכות האחרונות
 הן סמוכות לראשונות^ק):

נמ דין כרכה ראשונה ביוצר וכו' סעיפים:

א שבע כרכות תקנו חכמים לקריאת שמע בשחר שמים לפניה ואחת לאחריה ובערב
 שמים לפניה ושמים לאחריה^א וסמכו אות^ב על פסוק: שבע ביום הללתיך וגו'.

כרכה ראשונה פותחת בברוך^ד בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חשך^ה ותקנו להזכיר מדת
 לילה ביומו להוציא מלב המינים שאומרים שמי שברא אור לא ברא חשך^ו והותמת בברוך
 בא"י יוצר המאורות^ז.

ואם מעה ואמר בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ערבים ונוכר מיד ואמר יוצר אור עד
 סיום הברכה^ח ותתם ביוצר המאורות יצא^ט אבל אם אמר אשר בדברו מעריב ערבים ולא
 אמר (מיד)^י יוצר אור אע"פ שהתם ביוצר המאורות לא יצא שהרי כל פתיחת הברכה
 לא היתה כתיקונה^{יא} (שלא בורך כלל על יצירת האור משא"כ כשנוכר מיד ואמר יוצר
 אור תיקן מעותו ובורך על יצירת האור) ואם אמר בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חשך אשר
 בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח כו'^{יב} אפילו עד סיום הברכה ותתם ביוצר המאורות
 יצא שבוין שפתיחת הברכה והתימתה כתיקונה אע"פ שבאמצע שינה ממטבע שטבעו
 חכמים יצא בדיעבד^{יג} אבל אם התם המעריב ערבים^{יד} אע"פ שפתח ביוצר אור בלבד^{טו}
 ואמר כל הברכה כתיקונה עד התימתה^{טז} לא יצא שכל הברכה^{יז} צריכה להיות פתיחתה
 והתימתה כתיקונה אפילו בדיעבד^{יח}.

וכל מקום שלא יצא אם לא נזכר שמעך עד שנמר ארבה רבה או ארבת עולם^{יט} לא יפסק
 לחזור ליוצר אור בינה לקריאת שמע אלא יאמר יוצר אור אחר תפלת י"ח^כ ואע"פ שמקדים
 קריאת שמע לברכת יוצר שתקנו לפניו אין זה מעכב בדיעבד^{כא} כמו שיתבאר בס' ס' כ"ג:

יא ראה ב"ח. פרישה סוף ס"ק ג. מ"ט ועינים. הקרי
 הלכות ח"ו כ. ב. הע"ב (יות"ו) ח. נג.
יב פירוש הא' בב"י ברע"ת המור. דרכי משה. שו"ע שם.
יג מור וש"ע שם.
יד ט"ז סוף ס"ק א. והיינו אף למכתלה צ"ל מעין התימה
 ממך לחתימה. כדלקמן ס"ו וש"י. וראה גם לקמן ס'
 מו ס"ב. ס' מה ס"א. ס' קד ס"ח. ס' קפו ס"ג. ס' קפו
 ס"ד. ס' קפה ס"ה. מלבד התיבות שפרשו חכמים, כדלקמן
 ס' מו ס"ב וש"ג. וראה גם לקמן ס' קד ס"ב. ס' תפו
 ס"א וס"ג. וע' ס' קט ס"א. ואם שנה בפתחת כרכה
 הסמוכה להברכה שאינה פותחת בברוך ראה לקמן ס' קד
 סוף ס"ח.
טו נגזרא שם. מור וש"ע שם.
טז דמ"א סוף ב.
יז ט"ז שם.
יח אוצ"ל: כרכה.
יט ע"י דרכי משה.
כ כדלקמן ס' מ ס"א וש"ג.
כא ראה גם לעיל ס' נח סוף ס"ו.
כב דמ"א ס"ק א.
כג סוף ב.

ק שו"ע ס' יא ונהיה את נד הובא בב"י ס' קח. פרי
 חדש סוף ז.
קא ראה המכתם שם. ארזות חיים שם.
קב כדלעיל ס' נד ס"א. לקמן ס' ס מ"ג. וע' תהליך
 סק"פ. הע"ב (יות"ו) ח. נא"ג.
סימן נט
א חזוניה ברכות יא. א. רמב"ם פ"א מהל' ק"ש ה"ה. מור
 רס"י נה.
ב והושלמו ברכות פ"א ה"ה. הש"י ברכות יא, א ה"ה
 בשחר. טור שם ורס"י רלו. ש"י שם ס"ק א.
ג תהלים קי"ג. קסד. וראה גם לקמן רס"י נה.
ד רמב"ם שם ה"ו. וראה לעיל ס' ז ס"ו וש"ג. לקמן רס"י
 ט.
ה ברכות יא, ב. מור וש"ע ס"א.
ו רבא שם.
ז הרב רבינו יונה שם ה"ה מרת בשם רבי אליהו הצרפתי.
 ש"ע שם.
ח נגזרא שם יב, א. מור. לבוש ס"א.
ט ראה הע"ב (יות"ו) ח. נה.
י ברייתא שם לפי הרא"ש ברכות פ"א ס' ד. מור וש"ע
 ס"ב.

הלכות קריאת שמע נמ

ב יש אומרים¹³ שהקדושה שביוצר יכול היחיד לאמרה שאינה דומה לקדושה שבתפלה שאומרים נקדישך או נקדש¹⁴ שאנחנו מקדישים אותו ואין רשאי להקדיש בפהות מעשרה¹⁵ אבל קדושה של יוצר שאין אנו מקדישין אותו אלא מזכירין הקדושה שאומרים לו משרתיו מותר בוהר שאינה אלא כמו סיפור דברים וכן קדושת ובה לציון כיון שאינה אלא קריאת פסוקים בעלמא אין בכך כלום¹⁶ ויש אומרים¹⁷ שאין היחיד אומר לא קדושת יוצר ולא קדושת ובה לציון אלא כשמגיע לקדושה שביוצר יאמר ואומרים בראה קדוש והאופנים כו' ואומרים ברוך¹⁸ ומוב לחוש לדבריהם וליהרר שיחיד יאמרנה בניגון ומעמים כקורא בתורה? אבל המנהג כסברא הראשונה¹⁹.

וכשעונין קדושה אז²⁰ צבור²¹ יש לענות בקול רם²² ויש לומר אותה מיושב²³ ולא שישב אם היה עומד אלא שאם היה יושב אין לו לעמוד לקדושה זו כמו לקדושה שבתפלה²⁴:
ג יש לומר מעריצים ומקדישים וממליכים הכל במ"ם ולא בנו"ן²⁵ כי כל נוסח הברכה הוא לשון מקרא ולשון מקרא הוא במ"ם ולא בנו"ן (ויש נוהגין מטעם הדיוע להם לומר בנו"ן²⁶):

ד ברכות אלו של קריאת שמע הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן²⁷ אפילו מי שהוא בקי²⁸ ואינו דומות לתפלה²⁹ שאין הש"ץ מוציא אלא מי שאינו בקי³⁰ לפי שהתפלה בקשת רחמים היא וצריך כל אהר לבקש רחמים על עצמו³¹ אם יודע משא"כ בברכות אלו וכיוצא בהן.

ומ"מ אינו מוציא אלא ש"ץ את הצבור הדיינו כשיש שם מ' השומעים ועונין אמין³² אבל כשאין מ' שומעין יהיה הוא ואין יחיד מוציא את היחיד³³ אפילו מי שאינו בקי³⁴ אלא

לו דיני מהרי"ו ווי"ד סי' ל"ד. מ"א סי' ב. וז"ל בנוסח הסידור.
לח עשרת יקנים.
לט מזינה כג, ב לפרוש הר"ן ר"ה אבל בשם הגאונים. רמב"א שם ר"ה ואין עונבין (משם דרמב"ן). הרב רבנו יונה ברכות כא, ב ד"ה ויש. רמ"א מעוף ה. ע"י ב"י ריש סי' טט. לקמן שם סי' ט"ז. וראה יע"ת (נג). ג. נב. ולענין ק"ש עצמה ראה לקמן סי' סא סכ"ה וע"ג.
מ כ"ו ר"ה כתב א"א ז"ל רמ"א סי' ה. וראה ויקרא סי' רח. רמב"א ר"ה כג. א. הובא בשו"ת מהר"ם אלאשקר סי' י. וע"י לקמן סי' סט סי' ו"ד (אם כן הוא בקי).
מא ב"י שם. לרבוש מעוף ה. וראה ויקרא שם.
מב כדלקמן ריש סי' קכד וע"ג. וע"ג סי' ו' וסי' רמח סי' ו' וסי' תקנא סי' כ' שלמענים מוציא אף את הדקי.
מג ראה ערו"י לעיל סוף סי' נח. לקמן סי' קו סי' ט. סי' קח סי' וסי"א. סי' תקדו.
מד ר"ן שם בשם הגאונים. הרב רבינו יונה ורימב"א ורימ"א שם. מ"א סי' ה. וראה לקמן סי' קכד סי' (לענין חזרת הש"ץ) או עניית אמן מנקב או מנו גם במ' שומעים.
מה רמב"ם בשו"ת כלל ד סי' נ"ו. ב"י סי' קכד. לקמן שם סי' לענין חזרת הש"ץ בתפלה. וע"ג.
מו מ"א שם. והיינו אף בתפלה. כדלקמן סי' קכד. ואף כשהש"ץ עדיין לא התפלל לעצמו כדלקמן סי' תקדו.

נד הרב רבינו יונה ברכות כא, ב. רמ"ש שם פ"ג סוף סי' י"ח ומגילה פ"ג סוף סי' ז. תשובות הרמב"ם (מהדורת בלאו) סי' שני. מור וריעה ה"א' שבשול"ע סי' כ.
נה כדלקמן סי' קכד. ובסידור הנוסח: נקדישך.
נו כדלעיל סי' נח סי' וס"ג.
נז ראה גם לקמן סי' קט סי' ה. וראה שער הבולל פ"ז סי' כח.
נח תשובות רב גרונאי נאמן (אוצר הגאונים ברכות). הלק תרשבות סי' קל"ק (הובא בנור. דונ"ס פ"ז מהל' תפלה ה"י). שו"ת רשב"א ה"א סי' ז. וראה גם לקמן סי' קכד סי' א.
נט ושב"י הקטן סי' י' בשם ר' ברוך. אגור סי' קב. מ"א סי' ג.
ל תשובות רב צמח נאמן. הובא בסדר רב עשרים נאמן. מהדונו דיני תפלה סי' ע"ו. מהדור ויפרי סי' מו. מהדורם סי' מא. שו"ת רשב"א שם. תרומת הדשן סי' ה. שו"ע סוף ג. לרבוש מעוף ג.
לא ורמ"א מעוף ג.
לב ראב"ה ברכות סי' מו ע"פ תוספתא ברכות פ"א ה"א. הגהות מיימוניות סדר תפלות כל השנה אות ג. רמ"א שם.
לג לרבוש מעוף ג.
לד ראה ערו"י לעיל סי' נו סי' כ"ב. לקמן סי' סא סי' ה.
לה סוף הקהנה. מ"א סי' ב.
לו תשובת רדע"י סי' קב. הובא בבאר היטב סי' ג. אלה רבה סי' ה.

הלכות קריאת שמע נמ

בברכת הנהנין¹⁰¹ וברכת המצות¹⁰² וכיוצא בהן משאר כל הברכות¹⁰³ הוי' מברכת קריאת שמע¹⁰⁴ וכל ברכת השחר¹⁰⁵ שהן ברכות שבה והודאה¹⁰⁶ ונתקנו לאמרם בפיו או שישמע אותן ברוב עם¹⁰⁷ שהיא הדרת מלך¹⁰⁸ כשש' שומעין מאחד ועונין אחריו אמר וברכת המון¹⁰⁹ אע"פ שהוא ג"כ ברכת הודאה על העבר מ"מ כיון שהוא ברכת הנהנין¹¹⁰ הקלו בהן¹¹¹.

ומ"מ הואיל וברכות קריאת שמע הן ארוכות אין לסמוך על שמיעתן מהש"י¹¹² אפילו בציבור כי שמו יפנה לבבו באמצע הברכה לרברים אחרים ולא ישמע מהש"י לכן יש לומר כל הברכה נבחת עם הש"י ואז אע"פ שיפנה לבבו (ויקרא מקצתה בלא כוונה) יצא¹¹³ (שהכוונה אינה מעכבת כדיעבד¹¹⁴ אלא בפסוק ראשון של קריאת שמע¹¹⁵ וברכה ראשונה של תפלת י"ח כ"ג).

ויהיה למהר לסיים הברכה קודם שיסיים הש"י כדי שיענה אמן אחריו¹¹⁶ כמ"ש בסו' ג'א¹¹⁷ ויש אומרים¹¹⁸ שאחר סיום ברכת הבורח בעמו ישראל באהבה לא יענה אמן שלא להפסיק בין קריאת שמע לברכה שלפניה כמו שאסור להפסיק בין כל דבר מצוה¹¹⁹ או דבר הנאה¹²⁰ שמברכין עליו להברכה שלפניו¹²¹ ויש אומרים¹²² שעונין אמן גם אחר ברכה זו ואין חשש כמה שמפסיק בינה לקריאת שמע לפי שברכות קריאת שמע¹²³ אינן דומות לשאר ברכות המצות שהרי אין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות קריאת שמע אלא ברכות בפני עצמן הן ותוקנו לברך אותן קודם קריאת שמע¹²⁴ וכן המנהג פשוט במדינות אלו¹²⁵ כמו שיתבאר בסיומן ס"א¹²⁶:

הן אם מעה הש"י בברכת יוצר בענין שצריך לעמוד אחר תחתיו אם מעה קודם קדושה הרי זה העומד תחתיו צריך לחזור לראש הברכה כמו בטענה בברכת התפלה וכמ"ש בסו' קכ"ז¹²⁷ ואם מעה לאחר שענו הציבור קדוש כו' לא יתחיל מראש הברכה מפני שעניית קדוש חשובה כסיום ברכה לענין זה ומהאופנים הוא כמו ראש ברכה אחרת¹²⁸

- ס** עבמ"ח לקמן בסו' קפה סעף ב.
- סא** כדלקמן סו' סג ס"ה וש"ג.
- סב** כדלקמן ריש סו' קא וש"ג.
- סג** רא"ש שם. רמ"א שם.
- סד** מעוף ג. וראה גם לקמן סו' קפג סו', לענין בהמ"ז ביומין.
- סה** רמב"ם הל' ברכות פ"א הל"ג דמב"ז בלוקטוס ריש ברכות דמ"ה. הובאו בפ"י תלמודי רבינו יונה ברכות נה. ב. שו"ע שם. וראה ארוחת חיים דין קדושה מיושב סו' ד.
- סו** כדלקמן סו' תלב סו' וש"ג.
- סז** כדלקמן סו' קפג סו' וש"ג.
- סח** ראה הע"ב קעו ע"ה. קעו ע"ה.
- סט** דא"ש שם. רמ"ה הובא במד' סו' א.
- ע** וי"ש שם. לבוש מד' כדלקמן סו' ס"ב.
- עא** ראה גם לקמן סו' ס"ב. תניא פמ"ש (סמ, ב.) ועי' חקרי הלכות ח"א ת, א.
- עב** דמ"א סו' סא סעף ג. ומנהג חב"ד שהש"י כסיום הבורח בעמנו ישראל באהבה כלחש ואין עונים אמן (ס' המנהגים – חב"ד ע' 11). וראה גם לקמן סו' סא סוף סו'.
- עג** סעף ד.
- עד** סעף ד.
- עה** וירושלמי ברכות פ"ה הל"ג. הובא בתו"פ ברכות לז, א הל"ה מזהבין ורא"ש ברכות פ"ה סו' יח. פור וש"ע ורמ"א פ"ה ג' מ"א ס"ק ג.

- מז** כסף משנה פ"ה מהלכות תפלה הל"ה. וכדלקמן סו' קסו סו"ג. ושם ממזאר שגם בברכת הנהנין אינו יכול להתייא חברו אלא כשנקבעו יחד לאבילה.
- מח** ע"י שו"ע סו' חז ס"ה. לעיל שם סו' א. לקמן סו' קסו סו"ג. סו' ר"ג סו"ג.
- מט** מ"א ס"ק ה.
- נ** וכו' בק"ש עצמה, כדלקמן סו' סא סכ"ה.
- נא** נכונה סו' ו סעף ד. מ"א שם ס"ק ג. ועי' לעיל סו' גז סו"ג. ולמעשה עי' לעיל סו' ו ס"ד.
- נב** לבוש סוף סו' ב"י מ"ג. וראה גם לקמן סו' ס ס"ב. ולענין ברכות השחר ראה לעיל סו' גז סו"ג.
- נג** ראה לקמן סו' ר"ג סו"ג.
- נד** מושל ד, כה.
- נה** ראה ברכות מה, ב.
- נו** ראה לקמן סו' קצו סו' וש"ג.
- נז** כסף משנה פ"ה מהלכות תפלה הל"ה. הובא במ"א ס"ק י. וחייבו שאין צריך עשירה, אבל צריך עכ"פ שלשה (לקמן סו' קפג ס"א) שנקבעו יחד לאבילה (לקמן סו' קפג ס"א ב).
- נח** שצריך לשמעת כל הברכה מתחלה ועד סוף, כדלקמן סו' ר"ג ס"ד וש"ג.
- נט** דא"ש שם הובא במד' שו"ע סעף ד. וראה לבוש סו' א. וראה גם לקמן סו' קפג סו' לענין ברכת המזון. וס"פ ס"א לענין קריאת התפלה. סו' תקצא ס"ד לענין חזרת הש"י ברה"י.

הלכות קריאת שמע נמים

וכן עניית ברוך כבוד כו' הוא כמו סיום ברכה לענין זה ולא כל ברוך הוא כמו ראש ברכה אחרת לפיכך אם מעה באופנים יחזור ויתחיל זה שתחתיו מוהאופנים ואם מעה מלאל ברוך נעמיות ואילך יחזור ויתחיל לאל ברוך כו' יו:

ז יש אומרים יו שאין לומר אור חדש כו' לפי שצריך לומר מעין פתיחה וחתימה סמוך לחתימה יו וזה אינו מעין פתיחה וחתימה לפי שחכמים סדרו הברכה על אור המתהרש בכל יום ולא על אור העתיד להתהרש ויש מישבים יו המנהג לומר שהיא מעין פתיחה וחתימה לפי שיוצר אור זהו האור שברא הקב"ה בו ימי בראשית וגונו לצדיקים לעתיד לבוא יו ועל אור זה נאמר יו והלכו גוים לאורך זהו שאומר אור חדש שחדש בו ימי בראשית עתיד הקב"ה לחדש לנו:

ד דין ברכות לקריאת שמע ואם צריכים בוונה וכו' ה' סעיפים:

א ברכה שניה נחלקו חכמים בפתיחתה יש אומרים אהבה רבה ויש אומרים אהבת עולם אהבתנו כו' יו והגאונים הכריעו יו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם וכן נהגין במדינות אלו.

ולמה אין ברכה זו פותחת בברוך מפני שהיא סמוכה יו ליוצר אור ודי לה בברוך שבוצר אור יו:

ב הברכות אינן מעכבות את קריאת שמע שאם קראה בלא ברכותיה יצא ידי חובת קריאת שמע יו וחזור וקורא הברכות בלא קריאת שמע יו שברכות קריאת שמע אינן כברכות שאר מצוות שאין מברכין אותן אלא עובר לעשייתן שהרי אינו מברך אשר קדשנו כמזותיו וצונו לקרות את שמע יו וכמו שנתבאר בס' נ"ט יו ואעפ"כ מוב לחזור ולקרות קריאת שמע עם הברכות יו ואם לא חזר וקרא לא הקריאת שמע ולא הברכות יצא ידי חובת קריאת שמע יו בין יחיד שעשה כן בין צבור יו:

ג סדר הברכות אינם מעכבות שאם הקדים שניה לראשונה יצא ידי חובת ברכות יו ואע"פ שהשניה אינה פותחת בברוך וכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה יו מ"ז ביון

אהבת עולם בין בשחרית בין בערבית (גם בשבת ויום"ט) עפ"י פירוש חיים שער הק"ש רפ"ג.

ד ראה לקמן ס"ג לעיל ס"ה נח סוף ס"א.

ה סוד ושרע סעף א. וראה גם רש"י ברכות מג ב ד"ה ויש מן.

ו ירושלמי פ"ב הברכות ה"א. דא"ש רפ"ב הברכות.

ז רשב"א ברכות יב. א ד"ה ושעני מניה וכשולת ח"א ס"ה מז ומ"י שמו. מור וש"ע סעף ב.

ח רשב"א שם. שריע שם. ועי' לקח הלכות ח"א ה. א.

ט שולת דשב"א שם.

י סעף ד. וראה גם לעיל ס"ה מז ס"ג וש"נ.

יא שריע סעף ב. וראה תניא פמ"ט.

יב ח"א ס"א א.

יג ח"א ס"א א. כושב"א ברכות שם.

יד ריש לקיש ברכות יב. א לפירוש רב האי. הובא ברשב"א וברא"ש שם ובמור. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ח.

טו שריע סעף ג. וראה גם לקמן ס"ה ספ ס"א. ס"ה קפת ס"ב.

טז וכן שאינה סמוכה להברכה צריכה להתחיל בברוך (ברלעיל ס"א) וכן שצריכה להתחיל בברוך צריך לחזור בה מלכות (ברלעיל ס"ה ריד ס"א).

עו רבינו יונה ברכות לד. ב ד"ה וטהוקן. לבוש שם. ח"א ס"ק ז.

עז רש"י הובא במור ס"ה ג ובהגהות מייטנות סדר תפלות כל השנה את ד כשם תשובת הגאונים. המנהג הל' תפלה ס"ה לא כשם רס"ג ורב נמרוני נאן (אוצר הגאונים ברכות חלק התשובות ס"ה מז). ובסדריו רבנו לא הובא. וראה גם פאמיר אורח"ה הקצרים ע' תקפב.

עח פסחים קד. א. וראה גם לקמן ס"ה מז ס"ב. ס"ה תעני ס"ה. ס"ה תפז ס"א ומ"ג.

עט ס"ה א. וראה לעיל ס"א ולקמן ס"ה קד ס"ה א. וראה גם בריעבה.

עף וקח ס"ה שם רמ"א בתשובה כלל ד ס"ה כ הובא במור שם. שבה"ל ס"ה י כשם ר' בנימין. לבוש ס"ג.

פ תענה יב. א.

פא שיע' מ. ג.

סימני

א גמחא ברכות יא. ב ראה גם לעיל ס"ה מז ס"ג. ס"ה גז ס"א.

ב אוצר הגאונים ברכות חלק התשובות ס"ה נאיר. תוס' ברכות שם ד"ה ורבנן. דא"ש שם פ"א ס"ה יב. מור ס"ה מ.

ג ר"א"ש ומור שם. רמ"א ס"א. אבל בסדרו הנוסח הוא